הגלל עד תומו אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור טעמא דכתב רחמנא משלחי רגל השור והחמור הא לאו הכי במאי מוקמת לה אי קרן כתיב אי שן כתיב איצטריך סד"א אידי ואידי אשן והא דמכליא קרנא הא דלא מכליא קרנא קמ"ל והשתא דאוקימנא ארגל שן דלא מכליא קרנא מנלן דומיא דרגל מה רגל לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אף שן [א]לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אמר מר [1]ובער זו השן וכן הוא אומר [2]כאשר יבער הגלל עד תומו טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל עד תומו הא לאו הכי במאי אוקימנא לה °אי קרן כתיב אי רגל כתיב איצטריך סד"א אידי ואידי ארגל הא דאזיל ממילא הא דשלח שלוחי קמ"ל והשתא דאוקי אשן רגל דאזלה ממילא מנלן דומיא דשן מה שן לא שנא שלחה שלוחי ל"ש דאזול ממילא אף רגל לא שנא שלחה שלוחי לא שנא אזלה ממילא ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער דמשמע רגל ומשמע שן משמע רגל דכתיב [3]משלחי רגל השור והחמור ומשמע שן דכתיב [4]ושן בהמות אשלח בם אי לאו קרא יתירה ה"א או הא או הא או רגל דהזיקו מצוי או שן דיש הנאה להזיקו [א)]מכדי שקולין הן ויבאו שניהם דהי מנייהו מפקת אצטריך סד"א הני מילי היכי דשלח שלוחי אבל אזלא ממילא לא קמ"ל: תולדה דשן מאי היא [ב]נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה מאי שנא שן דיש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך הני נמי יש הנאה להזיקן וממונך ושמירתן עליך אלא [ג]תולדה דשן כשן וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל תולדה דרגל מאי היא [ב)][ד]הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה [ג)]בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה מאי שנא רגל דהזיקו מצוי וממונך ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי וממונך ושמירתן עליך אלא [ה]תולדה דרגל כרגל וכי קאמר רב פפא אתולדה דבור תולדה דבור מאי ניהו אילימא אב י' ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי הא לא קשיא [5]והמת יהיה לו אמר רחמנא וקים להו לרבנן י' עבדן מיתה ט' נזיקין עבדי מיתה לא עבדי סוף סוף [ו]זה אב למיתה וזה אב לנזקין אלא [ז]אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והזיקו היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב ובין לשמואל היינו בור ואי

הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ביה יבער. לישנא אחרינא גלל זה רעי שהשן מבערת לאכול ועשוית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה: **אידי ואידי.** ושלח וביער תרוייהו אשן ושלח אתא לחיוביה היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור ולצמוח אבל לא כתחלה וביער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער שמבער לגמרי. °ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא מיכליא דליחייב וכ"ש היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור: **מה רגל לא שנא כו'.** דהא לא כתיב ביה ובער: **מה שן לא שנא כו'.** דהא לא כתיב ביה ושילח: **או הא או הא או רגל משום דהזיקה מצוי.** אבל שן לא: **או שן משום דיש הנאה להיזקה.** אבל רגל לא: **מכדי.** שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שהרי בשניהם יש בהן צד חמור: **ויבאו שניהם.** מושלח: **דהי מינייהו מפקת.** דלא ליתי מיניה הא שניהן שוין: **אילטריך.** ליה ובער דאי מפקת מושלח הוה אמינא הני מילי היכא דשלחי איהו בכוונה לרעות בשדה חבירו אבל אזלא ממילא לא: **קמ"ל.** ובער וכיון דנפקא לן שן דממילא מובער אתיא רגל וילפה מיניה: **נתחככה בכותל להנאתה.** והפילתו או טינפה פירות להנאתה °שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה: **ומאי שנא שן.** מהנך דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל: כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהזיקו מצוי ואין כוונתו להזיק: **ובשערה.** שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן: **מאי שנא רגל.** דמיחייב דהיזק מצוי כו': **אב עשרה.** בור עמוק י' טפחים הוא אב דבכך דרכו להמית: **וזה אב לנזקין.** דאם נפל שור בבור תשעה ומת פטור בעל הבור ואם הוזק חייב ואב הוא דהא מדיוקא דקרא נפקא מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתת השור הא בציר מהכי במיתה לא חייב הא בניזקין מתחייב. לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה למיתה נפקא לן בור ט' לנזקין דכתיב ונפל שמה שור או חמור משמע בין מת ובין הוזק בעל הבור ישלם ומיהו אם מת השור אמור רבנן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב דבור תשעה בר נזקין הוא: **אבנו או סכינו שהניחן ברשות הרבים.** ונתקלו בהן בני אדם והוזקו להם: **דאפקרינהו.** שהפקירן ונתנן ברשות הרבים: **בין לרב בין לשמואל.** דפליגי בפרק המניח את הכד (לקמן דף כח:): **היינו בור.** דתרווייהו אמרו כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב כי היכי דבור חיובא ברה"ר היא דהוי הפקר כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מט: נ.) שעל עסקי כרייה ופתיחה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב:

אי

הא דלא מכליא קרנא. פ"ה שחת שעתיד לצמוח אבל לא כתחלה וקשה והא מכליא קרנא שגם הבעלים הם יכולים לקצור אלא י"ל שטנפה פירות להנאתה מכל מקום קרי ליה לקמן לטניפת פירות להנאתה תולדה כיון דפשטיה דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא°:

והא דמכליא קרנא. וא"ת ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער ויש לומר דהוה אמינא דוקא דשילח שלוחו כדלקמן: **דומיא דרגל.** וא"ת ונימא איפכא דהא דמקשינן לחומרא הנ"מ באיסורא אבל בממונא לא ואומר ר"ת דמדה היא בתורה לא שנא באיסורא ול"ש בממונא: **ושן בהמות אשלח בם.** אע"ג דאמרינן בעלמא [בספרי פרשת האזינו] בהמות שיש להן ארס כנחש ועקרבים וממיתות דהוי נשיכה שהיא תולדה דקרן מכל מקום איירי נמי בחיות רעות שדרסו ואכלו להנאתן כדמתרגמינן ושן בהמות ושן דחיות ברא וחיה בכלל בהמה: **איצטריך ס"ד אמינא ה"מ היכא דשלח שלוחי.** וא"ת תיקשי השתא הא דפריך לעיל טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל הא לאו הכי במאי מוקמית והשתא ליכא לשנויי כדלעיל וי"ל דה"ק בברייתא דאלו לא נאמר ושילח הוה מפקינן מכאשר יבער הגלל וכי האי גוונא איכא בריש איזהו נשך (ב"מ דף סא.): **לא י' כתיב ולא ט' כתיב.** תימה דבפ' הפרה (לקמן דף נ: ושם) תנן מה בור יש בו כדי להמית עשרה פי' בקונט' דסתם בור יש בו י' אע"ג דלא י' כתיב ועוד קשה דהכא דריש מוהמת יהיה לו ועוד דבסמוך פריך סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין ופי' הקונט' דנפל שמה שור משמע בין מת בין הוזק א"כ כי דרשינן שור ולא אדם הוה ליה למעט נמי אדם מנזקין ע"כ נראה לפרש דסתם בור עמוק הרבה וצריכי בור והמת יהיה לו דאי לא כתיב בור הוה אמינא כל דקטיל ואפילו אין בו כדי להמית ואי כתיב בור הוה אמינא דוקא בור ולא שיח ומערה דגזירת הכתוב הוא ולהכי איצטריך תרוייהו והכי פריך לא ט' כתיב ולא י' כתיב בהדי' ומסיק סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין פירוש כיון דבור י' לא כתיב בהדיא אלא מפקי' מסברא מוהמת יהיה לו דבעינן כדי להמית וקים להו לרבנן דהיינו בור י' בור ט' נמי הוי סברא דהוי אב לנזקין כיון דיש בו כדי להזיק ומכל מקום לא ממעטינן אדם מנזקין דקרא דונפל שמה שור לא איירי אלא בבור י' ובירושלמי דריש דהוה ליה למיכתב כי יפתח איש כי יכרה איש בור למה כתיב בור בור אלא חד בור למיתה וחד בור לנזקין ומכל מקום לא ממעטינן אדם מנזקי' דקרא דונפל לא ממעט אלא אמאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בור עשר ולא איתורא°: **בין לרב בין לשמואל היינו בור.** וא"ת הא רב אית ליה לקמן (דף נ.) בור שחייבתו תורה להבלו ולא לחבטו וי"ל דהתם משום דקרקע עולם הזיקתו אבל הכא חבטא דידיה הוא:

משורו

מסורת הש"ס

א) [זבחים ד: ערכין ד: נזיר נח:], ב) [לקמן יז:], ג) [פי' על זה מתלא בפירוש רש"י לקמן יז:], ד) [שמות כא], ה) [עיין תוספות סנהדרין מה. ד"ה מה].

◆

גליון הש"ס

גמ' אי קרן כתיב. ואי דכעריה אחר משלם נזק שלם והקרנא דומנו את כספו ברה"ר א"כ איימרא יתיבן לדרשי לקמן כו ע"א דאין מלי נזק חלוק: רש"י ד"ה אידי ואידי וכו' ואי קשיא. וכן הקשה תוס' וקי"ל הא כפשוטו ליתא דשלח לחודיה לא מצי למיכתב דלא הייתי יודעין אי איירי משן או מרגל מש"ה כתיב לאורויי דמיירי משן. וכן בהא דאמרינן ס"ד אידי ואידי ארגל לא מצי למכתב ובער לחוד דלא הייתי יודעין במאי מיירי לזה כתיב ושלח לאורויי דמיירי מרגל ול"ע: שם ד"ה נתחככה כו' שנתגלגלה עליהן. עיין לקמן יט ע"ב ברש"י ד"ה דלהיק: תד"ה הא דלא מכליא קרנא וכו' דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא. עי' לקמן כב ע"ב:

◆

מוסף רש"י

בפרומביא. רסן (לקמן יז:). **ובזוג.** אשקליטא (שם). **בין לרב בין לשמואל היינו בור.** דהא נמי תחלת עשייתן לנזק, דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה (לקמן ו.).

◆

רבינו חננאל

רשן ורגל. אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור. ולולי האי קרא משלחי רגל השור והחמור האי ושלח את בעירה במאי מוקמת לה אי קרן כתיב כי יגח. אי שן כתיב ובער בשדה אחר ואוקימנא בשן כדכתיב כאשר יבער הגלל פי' השן שהיא דומה [א] לאבן גלל. מהו דתימא הני תרי קראי ושלח ובער תרוייהו אשן והא דאכל פירי לגמרי וקא מיכליא קרנא והא [ב] דאפסדינהו לפירי דחייב ולא מיכליא קרנא. והשתא דאוקימנא ושלח זו הרגל שן אי לא מיכליא קרנא מנלן דחייב. ופריק דומיא דרגל כו'. אמר מר ובער זה השן כו' כעניינא דרגל. ואקשי' וליכתוב רחמנא ושלח דמשמע תרתי משמע רגל דכתיב משלחי רגל השור. ושן משמע דכתיב ושן בהמות אשלח בם ולא בעי ובער. ופריק אי לא הוה כתיב ובער הוה אמינא חד מינייהו אי רגל דהזיקה מצוי שמצויה הליכתה בכל עת והפסדתה בהליכתה אי שן דיש הנאה להזיקה אבל תרוייהו לא. ואמרי' מכדי שקול הוא יבואו שניהם. פי' מכדי דין השן והרגל שוה זה יש הנאה להזיקה וזו הזיקה מצוי. ואין אחד מכריע על חבירו באי זו דרך אתה יכול לרבות אחת מהן ולמעט האחר אי אפשר לך אלא לרבות את שניהן [ופריק] הוה אמינא דאע"ג דמרבה לתרוייהו הוה אמינא

עין משפט נר מצוה

כא א (מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון) סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצא סעיף א:

כב ב מיי' שם פ"א הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ שם:

כג ג מיי' שם ופ"ב הל' ג סמג שם וטור ש"ע שם וסי' שפט סעיף יח:

כד ד מיי' שם סמג שם טור ש"ע שם סי' שפט סעיף א:

כה ה מיי' שם פ"א הל' י טור ש"ע שם וסי' שפט סעיף יח:

כו ו מיי' פי"ב שם הלכה י סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף י:

כז ז מיי' פי"ג שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם סי' תיא סעיף א:

◆

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
2. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: מלכים א יד י
3. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
4. מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: דברים לב כד
5. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לד

◆

רבינו חננאל (המשך)

לעולם אינו חייב אלא אם [שילחה] הוא ואכלה אבל אם הלכה מעצמה ואכלה לא קמ"ל ובער בין שילחה ובין הלכה מעצמה. כיוצא בו בתחלת שחיטת קדשים [זבחים ד:] מה הפרט מפורש דבר הטעון צפון וישנו בחטאות הפנימיות [כו']. שחיטה וקבלה אין הולכה הזיקה לא. איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי שקול הוא [ויבואו] שניהם. ג) ס"א מכדי שקול הוא. תוב גרסי' בפ' הכל מעריכין [ערכין ד:] ד"א נפשות להביא מנוול ומוכה שחין והא אפיקתיה להנך. הנך לא צריכי קרא מאי טעמא שקול הוא ויבאו כולן כי אצטריך למנוול ומוכה שחין. תולדה דשן כל שיש לבהמה הנאה בהזיקה כגון נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה. פי' אילולי שעשתה צריכה היתה מצטערת לפיכך חייב מפני שנהנת. ודחי' נמי בהא ואמרי' תולדה דשן כשן. כי קאמר רב פפא אתולדה דרגל: תולדה דרגל כל דבר שהזיקו מצוי ואין כוונתה להזיק כגון הזיקה בגופה דרך הילוכה או בשערה דרך הילוכה. ודחי' נמי להא ואמר כי קאמר [ר"פ] אתולדה דבור דילפינן מן והמת יהיה לו וקים להו לרבנן די' טפחים עבוד מיתה ט' לא עבוד מיתה. פי' בור אם הוא עמוק י' טפחים ונפל שמה שור ומת חייב פחות מי' טפחים חייב בנזיקין ולא במיתה. ותרוייהו אבות נינהו זה אב למיתה וזה אב לנזיקין ותולדה דבור מאי

א) עי' תוס' דף ג: ד"ה כאשר יבער וכו'. ב) ואולי צ"ל דאטעמינהו. ג) נראה דצ"ל כל חדא וחדא תיקום במילתיה וכ"ה שם טכנים.